

ภาพยนตร์ไทย : พัฒนาการความคิดด้านศิลปวัฒนธรรมในสังคมไทย THAI FILMS: THE DEVELOPMENT OF IDEAS IN THAI SOCIETY CONTEXT

นพดล อินทร์จันต์ / NOPPADOL INCHAN

วิทยาลัยนวัตกรรมสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

COLLEGE OF SOCIAL COMMUNICATION INNOVATION, SRINAKHARINWIROT UNIVERSITY

บทนำ

วิวัฒนาการแห่งความคิด (The Growth of Ideas) ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอารยธรรมมนุษย์ ในเชิงปรัชญา ความเชื่อ และความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ และโลกที่อาศัยอยู่ อีกทั้งสะท้อนให้เห็นเหตุการณ์ ผลกระทบที่ทำให้เกิดการแปรเปลี่ยนทางสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา ซึ่งก่อให้เกิดประดิษฐ์กรรมอันมีค่ามากมาย อาทิ วรรณกรรม จิตรกรรม คีตกกรรม ศิลปะการแสดง เป็นต้น โดยผู้เขียนได้แจกแจง ยุคสมัย และแสดงถึงพัฒนาการจากการก่อร่าง จนถึงการต่อยอดและพัฒนาในเชิงกว้าง “พลิกประวัติศาสตร์โลก สรรวจมนุษย์จากอดีตถึงปัจจุบัน” เป็นหนังสือที่รวบรวมอารยธรรม วิวัฒนาการ การก่อกำเนิด การสูญสลาย รวบรวมวาระสำคัญทางประวัติศาสตร์โลก โดยเชื่อมโยงวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และศิลปกรรมได้อย่างกลมกลืนและประสานกันจนเป็นเนื้อเดียว ข้าพเจ้าได้พยายามเชื่อมโยงระบบการคิดของผู้เขียนหนังสือทั้ง 3 เล่มกับวิวัฒนาการของภาพยนตร์ไทย การก่อกำเนิด และรูปแบบของงานที่แปรเปลี่ยนไปตามลักษณะของสังคมในสมัยต่าง ๆ อาทิ การก่อกำเนิดของภาพยนตร์ไทย ในฐานะสิ่งประดิษฐ์แปลกใหม่กับสังคมไทย ความเชื่อ และผลตอบรับ ภาพยนตร์ไทยในฐานะเครื่องมือทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม หรือภาพยนตร์ไทยในฐานะสื่อทางวัฒนธรรมในการเผยแพร่ความเป็นชาติพันธุ์

ภาพยนตร์กับการพัฒนา

ประดิษฐ์กรรมของโลกชิ้นสำคัญที่เกิดจากการนำภาพนิ่งหลาย ๆ ภาพเรียงต่อกัน เรียกว่า ซิเนมาโตกราฟ (Cinematograph) ใช้หลักการการเห็นภาพติดตา (persistence of vision) และเมื่อนำเอาภาพนิ่งเหล่านั้นมาฉายดูที่ละภาพในอัตราความเร็วต่อภาพที่เท่า ๆ กัน นับเป็นประดิษฐ์กรรมที่นำความเปลี่ยนแปลงหลาย ๆ สิ่งมาสู่มนุษยชาติ ภาพยนตร์ถูกนำเสนอต่อสาธารณชนครั้งแรก ณ ได้ถูกร้านกาแฟในกรุงปารีส ภายหลังการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ในสหรัฐอเมริกากระยะแรก ภาพยนตร์ถูกใช้สำหรับคนงานอพยพมาจากทวีปยุโรป

ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกรรมาชีพ และมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมมวลชน ดังนั้น ภาพยนตร์อเมริกันยุคแรกจึงเป็นสื่อบันเทิงราคาสูงสำหรับคนชั้นล่าง และส่งผลให้เกิดการกระจายและแพร่หลายอย่างรวดเร็ว เพียงแค่ 10 ปีให้หลังจากการฉายภาพยนตร์ของ Edison ในปี 1905 ได้มีโรงภาพยนตร์นับพันโรงทั่วประเทศ พัฒนาการของภาพยนตร์ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว จากยุคแรกของภาพยนตร์ที่เป็น “หนังเงียบ” พัฒนาสู่การใส่เสียงในปี 1926 และเป็นภาพยนตร์ที่มีสีสัน ในปี 1935 ในปี 1939 ภาพยนตร์เรื่อง Gone with the Wind ภาพยนตร์สงครามกลางเมืองในสหรัฐอเมริกากลายเป็นภาพยนตร์ที่ประสบความสำเร็จอย่างมาก ซึ่งในช่วงเวลานี้เองทำให้บทบาทของภาพยนตร์เข้าสู่วงการของธุรกิจ และพัฒนาสู่การเป็นอุตสาหกรรมภาพยนตร์ในที่สุด

ภาพยนตร์ไทยในระยะแรกเริ่ม

ในประเทศไทย ภาพยนตร์ไทย ถูกเรียกกันอย่างติดปากกันว่า “หนังไทย” นิธิ เอียวศรีวงศ์ เสนอว่า “ภาพยนตร์ไทย ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวิวัฒนาการแสดงของคนไทยนั้น มีความสืบเนื่องกับการแสดงอื่น ๆ ของคนไทย โดยสังเกตได้จากคำว่า หนัง ซึ่งเป็นคำที่ยืมมาจากคำว่า “หนังใหญ่” ซึ่งหมดความนิยมไปแล้ว อันสะท้อนให้เห็นถึงความคิดของคน ที่ว่า ภาพยนตร์เป็นสิ่งที่เชื่อมต่อการแสดงแบบโบราณของไทย ได้เป็นอย่างดี” [1] พัฒนาการของภาพยนตร์ไทยเริ่มต้นขึ้นในปี พ.ศ. 2439 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เสด็จเยือนสิงคโปร์และชาวใต้ทอดพระเนตรประดิษฐ์กรรมภาพยนตร์ของ โทมัส อัลวา เอดิสัน (Thomas a. Edison) ที่เรียกว่า “คิเนโตสโคป” (kinetoscope) เหตุการณ์นี้ได้ถูกบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ชาติไทย เมื่อวันที่ 3 สิงหาคม พ.ศ. 2439 โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชนิพนธ์ถึงประดิษฐ์กรรมแปลกใหม่นี้ว่า “อะไรก็จำชื่อไม่ได้ คือรูปถ่ายติด ๆ กันไปเป็นม้วนยาว ๆ เอาเข้าในเครื่องไฟฟ้าหมุนไป และเห็นเหมือนรูปนั้นกระดิกได้ ด้วยสามารถแห่งความเปลี่ยนแปลงเร็วของรูป

เป็นต้นว่าชนไก่ ตั้งแต่แรกชน เมื่อไก่จะโดดหันไปหันมาอย่างไร ชนร่วงแลเซชชน คนที่เป็นผู้ชมยื่นมือไปพ่นต่อรองกันเมื่อใด เห็นเหมือนอย่างรูปนั้นกระดิกไปได้ ม้วนหนึ่งใช้รูปถึง 1400 ท่า” นับว่าทรงเป็นชาวสยามคนแรก ที่มีหลักฐานว่าได้ดู “คิเนโตสโคป” ของเอ็ดสัน ภาพยนตร์ไทยในสมัยนั้นจึงเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจ ที่ฉายตามบ้านเจ้านาย ไม่มีโรงฉายเป็นหลักแหล่ง โดยผู้ที่ทรงเริ่มถ่ายทำภาพยนตร์พระราชกรณียกิจเป็นพระองค์แรก คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าทองแถมถวัลย์วงศ์ ๗

ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยเริ่มรับภาพยนตร์จากต่างประเทศเข้ามาฉาย โรงหนังยุคแรก ๆ ได้แก่ นครเกษม บางลำพูและนางเลิ้ง จึงมีหนังเจียบฉายอย่างต่อเนื่อง ด้วยความที่เป็นหนังเจียบ จึงต้องทำเสียงประกอบข้างนอกจอบ้างก็ใช้ดนตรีคล้ายบรรเลงประกอบ ภาพยนตร์เรื่องแรกของไทย คือ นางสาวสุวรรณ นำแสดงโดย เส็งี่ยม นาวีเสถียร ออกฉายเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2466 เป็นภาพยนตร์ขาวดำขนาด 35 มม. โดยมีทีมสร้างมาจากฮอลลีวูด คนไทยดูหนังขาวดำกันมาตลอดจนกระทั่งปี พ.ศ. 2483 จึงมีภาพยนตร์สี ขนาด 16 มม. หนึ่งในภาพยนตร์ที่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงสนพระทัยการถ่ายทำภาพยนตร์มาก ทรงสร้างภาพยนตร์เรื่องพระเจ้ากรุงจีน ในปี พ.ศ. 2470 และเรื่องนิทานของลุงเรื่องแหวน ในปี พ.ศ. 2472 และในโอกาสเฉลิมฉลองกรุงเทพมหานครครบรอบ 150 ปี โปรดให้สร้างโรงภาพยนตร์เสียงขึ้นเป็นแห่งแรกของประเทศ พร้อมพระราชทานนามว่า “ศาลาเฉลิมกรุง” ภาพยนตร์ที่เปิดฉายเป็นปฐมฤกษ์ที่โรงนี้คือเรื่อง “มหาภัยใต้ทะเล” ซึ่งมีผู้เข้าไปชมอย่างคับคั่ง หลังจากนั้นโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามโรงภาพยนตร์อื่น เช่น เฉลิมนคร ศาลาเฉลิมบุรี ศาลาเฉลิมเวียง ศาลาเฉลิมรัฐ ศาลาเฉลิมราษฎร์ และศาลาเฉลิมธานี เป็นต้น

ภาพยนตร์ยุคหลัง 2500 : หญิงชานและภาพยนตร์

“...มาแล้ว !! มาแล้ว !! ยายถ่ายพยาธิ トラลิงถือลูกชู้สรรพคุณ แก้วร้อนในกระหายน้ำ....

....รถบริการฉายหนังของเราจะปักหลักนำความบันเทิงให้แก่พี่น้องชาวบ้าน... ที่ลานวัด.... ด้วยภาพยนตร์สุดมันส์ ผลงานการกำกับและแสดงเองของ พระเอกนักบุญภูธร พันนา ฤทธิไกร ” [2]

ด้วยความที่โรงภาพยนตร์ของไทยในสมัยแรกเริ่มยังไม่สะดวกสบายและไม่มีแพร่หลายเหมือนอย่างในปัจจุบัน การเผยแพร่ภาพยนตร์ตามภูมิภาคต่าง ๆ ที่มีใช้ใน

กรุงเทพมหานครจึงเกิดหน่วยฉายภาพยนตร์เคลื่อนที่ ซึ่งในระยะแรกถูกเรียกว่า “หน่วยปลุกนิยม” ซึ่งเริ่มก่อตั้งในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ราวปี 2487 โดยการนำภาพยนตร์ไปฉายในชนบทถิ่นทุรกันดาร พร้อมกับการจำหน่ายสินค้าของบริษัทซึ่งจะมีทั้งไปโดยรถยนต์ รถไฟ เรือ หรือแม้แต่การใช้เกวียนในพื้นที่ในถิ่นทุรกันดาร บรรทุกข้าวของ เครื่องใช้เครื่องปั้นไฟ เครื่องฉายหนัง จอภาพยนตร์ ลำโพง สำหรับการเดินทางโดยรถยนต์ ก็มักจะให้บริการในพื้นที่ที่มีถนนไปถึง การเดินทางโดยรถไฟจะเป็นการจำหน่ายสินค้าตามบริเวณสถานีรถไฟ ส่วนเรือก็จะวิ่งตามแม่น้ำลำคลองในเขตสมุทรปราการ ออยุธยา ปากน้ำโพ ลำปาง ปรานีบุรี รวมทั้งลำคลองสายหลักในเขตกรุงเทพมหานครหนึ่งแรม เป็นผลผลิตอย่างหนึ่งของโรงหนังเพียงแต่สามารถเคลื่อนที่ ย้ายไปตามที่ต่าง ๆ ได้ สำหรับหนังเร่ที่มีเจ้าภาพว่าจ้างไปฉายและนิยมให้ดูฟรี มักเรียกว่า หนังกลางแปลง ซึ่งโดยทั่วไปจะฉายเพียงสองเรื่อง มีหนังใหญ่เรื่องหนึ่งและหนังแถมเรื่องหนึ่งหนังชายยา หรือหนังกลางแปลง จึงกลายเป็นความบันเทิงของทั้งเด็กและผู้ใหญ่ เพราะไม่ต้องใช้จ่ายอะไรเลย จะมีบ้างก็เพียงค่าขนมขบเคี้ยวซึ่งมีเงินติดตัวไปแค่สลึงหรือห้าสิบบาทก็เพียงพอที่จะได้ชมภาพยนตร์ ในทางการตลาด หนังชายยา ถือว่าเป็นการโฆษณาประชาสัมพันธ์สู่กลุ่มเป้าหมายได้โดยตรง เพราะนอกจากจะเป็นการขายออกของธุรกิจทางความบันเทิงแล้ว ก็นับเป็นหนทางหนึ่งในการนำเสนอสินค้าสู่กลุ่มผู้บริโภคอย่างถึงเนื้อถึงตัว ยาแก้ปวดลดไข้สมัยเมื่อสี่สิบกว่าปีก่อนที่มีชื่อเสียงอย่าง “ยาทันใจ” ซึ่งมียอดขายอันดับหนึ่ง หรือรวมถึง “ยาประสะนอแรด” และ “ปวดหาย”

ภาพยนตร์ไทยในยุคสมัยนี้ จึงนอกจากให้ความบันเทิงแล้วยังถูกจัดเป็นอุปกรณ์ในการส่งเสริมการค้าขายของห้างร้านชายาต่าง ๆ ในระยะแรก และพัฒนาสู่การค้าขายอื่น ๆ ที่พึ่งพาจากการฉายภาพยนตร์

ภาพยนตร์ไทยกับความคิดว่าด้วยการเมื่อ

อย่างที่กล่าวในช่วงต้นว่าหน้าที่หลักของภาพยนตร์นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือการให้ความบันเทิงแก่ผู้ชม หากแต่ก็สามารถเป็นเครื่องมือหนึ่งในการคงไว้ซึ่งประเทศด้วยประสิทธิภาพในการสื่อสารของภาพยนตร์ไปสู่ประชาชนในวงที่กว้าง สิ่งเหล่านี้ได้กลายเป็นกระบอกเสียงที่ดีในสื่อความคิด ความเข้าใจ และรับใช้สังคมในเวลาเดียวกัน นับตั้งแต่ช่วงวิกฤตการณ์ทางการเมืองนับตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จวบจนถึงราวปี พ.ศ. 2529 ภาพยนตร์ไทยหลายต่อหลายเรื่องได้แสดงบทบาทของตนในฐานะกระจกสะท้อนปัญหาการเมือง แม้ว่ามิได้ดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องและราบรื่นมากนัก อันเนื่องมาจากภาวะทางการเมืองเป็น

ตัวแปรสำคัญที่ทำให้ไม่อาจใช้ภาพยนตร์ เป็นสื่อสะท้อนสภาพการณ์ของสังคมที่แท้จริงได้อย่างเต็มที่ หรือการใช้อำนาจลิตรอนสิทธิ์เสรีภาพในการแสดงเจตนารมณ์ และความนึกคิดรักศานต์ วิวัฒน์สินอุดม กล่าวว่า “ในปี 2516 เป็นช่วงระยะเวลาที่มีความตึงเครียดทางการเมือง นิสิตนักศึกษาได้ออกมาเรียกร้องประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญ ภาพยนตร์เริ่มมีเนื้อหาสอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมมากขึ้น พระเอก-นางเอกต้องเป็นนักศึกษา หรือไม่ก็จบมหาวิทยาลัย เช่นเรื่อง อีหนูนี้แหละชีวิต เขาชื่อกานต์ และเนื้อเรื่องเริ่มแสดงออกถึงการชี้แนะสังคมด้วย” [3]

อัญชลี ชัยวรพร กล่าวว่า “หลังจากชัยชนะของกลุ่มนักศึกษาประชาชน และเสรีภาพที่เริ่มเบ่งบาน หนังสือก็ได้เข้าร่วมฉลองวาระแห่งอิสรภาพโดยไม่รังไรแต่ด้วยช่วงเวลาแห่งเสรีภาพนั้นมีเพียง 3 ปี นับตั้งแต่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จนถึง 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ซึ่งสั้นเกินกว่าที่นักทำหนังจะสร้างงานให้เสรีจลื่นได้ การแสดงออกเชิงเสรีภาพดังกล่าวจึงมีได้สะท้อนออกมาทางเนื้อหาของภาพยนตร์ไทยโดยตรง หากแต่ มักจะสอดแทรกเข้าไปในโครงเรื่องและการพากย์หนัง” [4]

นอกจากมนุษย์ใช้ภาพยนตร์เป็นตัวสะท้อนวิถีทางการเมืองแล้ว ในทางกลับกันภาพยนตร์ไทยในยุคจอมพล ป.พิบูลสงครามก็ได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือขึ้นหนึ่งทางการเมืองเช่นเดียวกัน กล่าวคือ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ขณะที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งเป็นรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม ท่านได้เห็นความสำคัญของภาพยนตร์ในฐานะเป็นสื่อสำหรับเผยแพร่กิจการของรัฐบาลไปสู่ประชาชน ดังนั้นจึงเกิดความคิดที่จะสร้างภาพยนตร์ขนาดยาว ใช้นักแสดงที่มีชื่อเสียง มีเนื้อหาเกี่ยวกับทหารสามเหล่าทัพ ภาพยนตร์เรื่องนี้มีชื่อว่า “เลือดทหารไทย” โดยมอบหมายให้บริษัทภาพยนตร์เสียงศรีกรุง ของขุนวิจิตรมาตรา มาดำเนินงานถ่ายทำ ส่วนกระทรวงกลาโหมเป็นผู้สนับสนุนในเรื่องกำลังพล และยุโรปกรณ์มาประกอบฉาก

เลือดทหารไทย ถูกเสนอสร้างขึ้นในปี 2477 เป็นเรื่องของชายหญิงกลุ่มหนึ่งที่เกี่ยวพันกับราชการทหาร ท้ายที่สุดสยามก็ประกาศสงครามกับชาติศัตรู กองทัพสยามเข้าสงครามและได้รับชัยชนะอย่างงดงาม นำเชื่อว่าโครงเรื่องนี้คงจะรับมาโดยตรงจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม และก็เป็นการสะท้อนความคิดของท่านในแง่การคาดการณ์ล่วงหน้าว่า “สงครามใหญ่เป็นเรื่องหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประเทศสยามต้องประกาศสงครามอย่างแน่นอน” (ก่อนการประกาศจริงถึง 7 ปี) ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นความสำคัญและความดีงามของ “ลัทธิทหาร” ตลอดจนทหารทั้ง 3 เหล่าทัพอีกด้วย

ในเวลาต่อมา มีการก่อตั้งกองภาพยนตร์ทหารอากาศขึ้นในปี พ.ศ. 2483 โดยมีจุดประสงค์เพื่อผลิตภาพยนตร์ประชาสัมพันธ์กิจการของรัฐบาล ปี พ.ศ. 2485 เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่สองขึ้น จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มอบหมายให้กองถ่ายภาพยนตร์ทหารอากาศผลิตภาพยนตร์สนองนโยบายรักชาติของรัฐบาล ถึง 3 เรื่อง ได้แก่ บ้านไร่เราบินกลางคืน และสงครามเขตหลัง ภาพยนตร์ทั้งสามเรื่องนี้ต่างมีลักษณะในการโน้มน้าวจิตใจคน และปลุกจิตสำนึกทางด้านการเมืองอย่างแอบซ่อน กล่าวได้ว่า จอมพล ป. พิบูลสงครามใช้ภาพยนตร์เป็น “สื่อ” ในการ “สื่อสาร” อุดมการณ์ ต่อมหาชน

ในปี พ.ศ. 2544 บัณฑิต ฤทธิ์ถกล ได้ปลุกจิตทางด้านการเมืองไทยอีกครั้งหนึ่ง กับการสร้างภาพยนตร์เรื่อง “14 ตุลา สงครามประชาชน” เนื้อเรื่องเกี่ยวกับภาพชีวิตของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล และจิรพันธ์ พิตรปรีชา สองนักสู้เพื่อประชาธิปไตยในเหตุการณ์นั้น ภาพยนตร์ได้กลายเป็นส่วนประกอบหนึ่งทางการเมืองที่อาจส่งผลกระทบต่อทั้งทางด้านบวกและลบได้เช่นกัน

พ.ศ. 2521-2525 ยุคทองของหนังสะท้อนสังคม

ภายหลังจากสงครามเวียดนามเริ่มขึ้น พลังการต่อต้านความรุนแรงได้ส่งข้ามซีกโลกหนึ่งมาสู่อีกซีกโลกหนึ่ง อาศัยผ่านงานศิลปะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรม ดนตรี ศิลปะการแสดง ภาพจิตรกรรม หรือแม้แต่ในงานภาพยนตร์ ล้วนมีอิทธิพลต่อความคิดของวัยรุ่น ไม่ว่าจะเป็ Simon & Garfunkel Led Zeppelin หรือ Bob Dylan ความรู้สึกแปลกแยกที่เกิดขึ้นเป็นตัวผลักดันให้คนหนุ่มสาวก้าวสู่ยุคแห่งการแสวงหา

ภาพยนตร์เรื่อง “เขาชื่อกานต์” ของบัณฑิต ฤทธิ์ถกล สร้างจากนวนิยายที่มีชื่อเสียงเรื่องหนึ่งของสุวรรณี สุคนธา เป็นภาพยนตร์เรื่องแรก ๆ ของไทยที่สะท้อนถึงปัญหาสังคม ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่สำคัญของภาพยนตร์ไทย คือการวิพากษ์สังคม เกี่ยวกับหลากหลายปัญหาของสังคมไทย อาทิ ปัญหาความยากจน ปัญหาผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น และปัญหาคอร์รัปชันผ่านตัวละครที่ชื่อกานต์ หมอหนุ่มที่มีอุดมการณ์สูง ผู้ต้องเผชิญหน้ากับความฉ้อฉลอย่างตั้งใจและไม่ตั้งใจอยู่แทบจะตลอดเวลา เหมือนกับจะบอกว่าเรื่องพวกนี้เป็นส่วนหนึ่งของระบบราชการของไทย ไม่ว่าจะเป็บ้านนอกหรือเมืองกรุง และลงเอยโดยการถูกลอบยิงจนเสียชีวิต ภาพยนตร์เรื่อง “ครูบ้านนอก” คล้ายคลึงกับเรื่อง “เขาชื่อกานต์” ตัวละครเอกเป็นครูผู้มีอุดมการณ์ เช่นเดียวกับหมอกานต์ ครูปิยะเลือกที่จะเป็นครูในหมู่บ้านทุรกันดาร ที่นี่เขาต้องต่อสู้กับความอยุติธรรมในสังคม รวมทั้งนายทุนต่าง ๆ ก่อนที่จะจบชีวิตในที่สุด ภาพยนตร์ไทยอีกเรื่องที่มีเนื้อหาแตกต่างอย่างสิ้นเชิง แต่ก็ได้รับความสำเร็จอย่างมาก คือภาพยนตร์ไทย

เรื่อง “แผลเก่า” โดยเชิด ทรงศรี หนังสือย้อนยุคเรื่องนี้พูดถึงตำนานความรักของหนุ่มสาวในชนบท โดยมีท้องทุ่งและบรรยากาศพื้นบ้านไทย ๆ เป็นฉากในท้องเรื่อง หลายคนวิเคราะห์ว่า ความสำเร็จของหนังสือเรื่องนี้มาจากการที่คนส่วนใหญ่ต้องการหลีกเลี่ยงสภาพตึงเครียดในภาวะสังคมยุคนั้น และหันกลับไปหวนรำลึกถึงอดีตที่งดงามแทน นับเป็นภาพยนตร์อีกเรื่องที่ทำให้คนกรุงหันไปเข้าใจกลิ่นโคลนสาบควายของชนบทอีกครั้ง ภาพยนตร์ไทยเรื่อง “ผีเสื้อและดอกไม้” ภาพยนตร์ไทยที่ถ่ายทอดเรื่องราวสภาพชีวิตของกลุ่มคนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรม ภาษา ความเชื่อ และศาสนา ไว้ได้อย่างกลมกลืน ภาพยนตร์เรื่องนี้ได้รับการจัดอันดับเป็นภาพยนตร์ยอดเยี่ยมของปี 2528 โดยได้รับรางวัลในเทศกาลภาพยนตร์นานาชาติที่ฮาวาย สหรัฐอเมริกา ภาพยนตร์ไทยเรื่อง “ลูกอีสาน” นับว่าเป็นภาพยนตร์ไทยที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางทั้งในประเทศและต่างประเทศ เนื้อเรื่องได้เสนอให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชีวิตชาวอีสานของไทย ที่ต้องดิ้นรนต่อสู้อย่างทรหด นับเป็นภาพยนตร์ไทยเรื่องแรก ๆ ที่สามารถรวบรวมภาพชีวิต และจิตวิญญาณของวิถีชนบทได้อย่างสมบูรณ์ ภาพยนตร์ไทยเรื่อง “กาลครั้งหนึ่งเมื่อเช้านี้” ของบัณฑิต ฤทธิ์ถกล ภาพยนตร์ไทยที่นักวิจารณ์เมืองไทยยกให้เป็นภาพยนตร์ไทยที่ดีที่สุดในรอบ 10 ปี ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นภาพยนตร์ที่มีความหลากหลายที่ผสมกันอย่างกลมกลืน ประเด็นสำคัญที่สุดของภาพยนตร์เรื่องนี้คือ การสะท้อนปัญหาต่าง ๆ ในสังคมที่เด็กกลายเป็นผู้รับเคราะห์ นับตั้งแต่ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหาเด็กเร่ร่อน และปัญหาโสเภณีเด็ก ในปี พ.ศ. 2527 ภาพยนตร์ไทยเรื่อง “น้ำพุ” ภาพยนตร์สะท้อนปัญหาครอบครัว ปัญหาสังคม และปัญหายาเสพติดได้อย่างถึงแก่น ภายหลังจากปี พ.ศ. 2527 ธุรกิจภาพยนตร์ไทยถูกพัฒนาเป็นธุรกิจขนาดขยาย และเติบโตอย่างรวดเร็ว จากในระยะแรกที่มุ่งนำเสนอเพียงเรื่องราว และนักแสดงนำ พัฒนาสู่ความลุ่มลึกในเนื้อหาและสาระ และกลายเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมส่งออกในระดับนานาชาติในทุกวันนี้

หนังไทยในฐานะสินค้าส่งออกทางวัฒนธรรม

ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ภาพยนตร์ไทยมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และรวดเร็ว เพื่อตอบสนองให้กับการก้าวหน้าที่เทคโนโลยี และกระแสโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้ภาพยนตร์ไทยกลายเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่สามารถสร้างเม็ดเงินเข้าประเทศเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 20,000 ล้านบาทต่อปี ซึ่งนอกจากจะเพื่อการส่งออกภาพยนตร์ไทยเพื่อการค้าแล้ว ก็นับว่าเป็นการเผยแพร่อันทรงประสิทธิภาพทางวัฒนธรรมอีกช่องทางหนึ่ง ซึ่งในบางครั้งสามารถครอบงำ และปรับเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับ

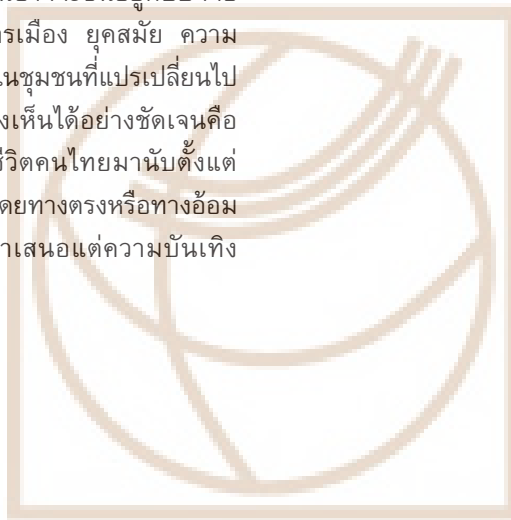
วัฒนธรรม ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และศีลธรรมจรรยาอันดีงามของสังคมนั้น ๆ ได้ ทำให้รัฐบาลของหลายประเทศได้ตระหนักถึงความสำคัญ โดยมีการกำหนดมาตรการในการสนับสนุน และปกป้องอุตสาหกรรมภาพยนตร์ของตน เช่นในประเทศฝรั่งเศสที่ต้องการปกป้องอุตสาหกรรมภาพยนตร์ของตนไม่ให้ถูกรอบงำโดยภาพยนตร์อเมริกัน โดยให้การอุดหนุนด้านการเงิน และมีการกำหนดกรอบการนำเข้าภาพยนตร์ต่างประเทศ โดยในแต่ละปีโรงภาพยนตร์จะต้องฉายภาพยนตร์ที่เป็นของฝรั่งเศสอย่างน้อย 16 สัปดาห์ ในประเทศไทย รัฐบาลมีนโยบายให้การให้การส่งเสริมการลงทุนอันเกี่ยวข้องกับการอุตสาหกรรมภาพยนตร์ อาทิ กิจการเขตอุตสาหกรรมภาพยนตร์หรือมูวี่ทาวน์ (Movie Town) และบริษัทผู้ให้บริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยใช้มาตรการด้านภาษีเป็นหลัก นอกจากนี้ ยังสนับสนุนให้กองถ่ายภาพยนตร์ต่างชาติเข้ามาถ่ายทำภาพยนตร์ในไทย เพื่อเป็นการโฆษณาแหล่งท่องเที่ยวของไทยไปในตัวด้วย ภาพยนตร์ต่างประเทศเรื่อง The Beach ที่แสดงนำโดย Leonardo DiCaprio ภาพยนตร์ต่างประเทศที่เข้ามาถ่ายทำที่ทะเลภาคใต้ของไทย ทำให้นักท่องเที่ยวต่างสนใจ และอยากมาท่องเที่ยวทะเลไทยอย่างแพร่หลาย สามารถสร้างเม็ดเงินจากธุรกิจการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

กรณีของภาพยนตร์ไทยเรื่อง ต้มยำกุ้ง ที่สร้างปรากฏการณ์ติดอันดับที่ 4 ของภาพยนตร์สร้างรายได้สูงสุดใน BOX OFFICE ของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีรายได้ถึง 5,000,000 ดอลลาร์สหรัฐ หลังจากเข้าฉายเพียง 3 วัน และเรื่ององคืบัก มียอดจำหน่ายตัวเข้าชมสูงกว่า 1,300,000 ใบในกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป ความสำเร็จของต้มยำกุ้ง และองคืบัก กลายเป็นปัจจัยในการกระตุ้นตลาดภาพยนตร์ไทยให้กลับมาอีกครั้ง และศิลปะการต่อสู้อย่าง “มวยไทย” กลายเป็นที่แพร่หลายไปทั่วโลก สุนทรภัญญ์ วีระวรรณ จากนิตยสาร Positioning Magazine กล่าวว่า “องคืบัก ถือว่าเป็นหนังไทยที่ประสบความสำเร็จสูงสุดในตลาดโลก แม้ว่าความสำเร็จนี้ยังไม่มากเท่าหนังต่างประเทศอีกหลายเรื่องของหลายชาติ แต่เป็นความสำเร็จสูงสุดของหนังไทยในรอบประวัติศาสตร์ภาพยนตร์ของประเทศไทย” [5]

แม้ว่าในช่วงระยะ 5 ปีที่ผ่านมา มูลค่าของการส่งออกภาพยนตร์มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ในขณะเดียวกันการแข่งขันในระดับภูมิภาคเอเชียก็มีค่อนข้างมาก เช่น ภาพยนตร์จากเกาหลีใต้ ฟิลิปปินส์ อินเดีย ฮองกง ญี่ปุ่น ที่มีการผลิตภาพยนตร์ทั้งฉายในประเทศ และส่งออกไปยังประเทศต่าง ๆ เช่นเดียวกับประเทศไทย ทำให้เกิดการยกระดับภาพยนตร์ไทยให้เป็นอุตสาหกรรมที่ได้รับการ

สนับสนุนจากรัฐบาลโดยตรง ภาพยนตร์นั้นได้กลายเป็นสินค้า
ในเชิงวัฒนธรรม ที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการรณรงค์
วัฒนธรรมของชาติ และสามารถเผยแพร่ไปสู่นานาชาติ
ทำให้เกิดผลพวงที่ตามมาในการจำหน่ายสินค้า การท่องเที่ยว
และการบริการอื่น ๆ ของประเทศไปสู่ตลาดโลกได้ ยกตัวอย่าง
เช่น การเติบโตของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ของเกาหลีใต้ ที่
กระจายเข้าสู่ประเทศต่าง ๆ ได้นำวัฒนธรรมทางด้านอาหาร
ทำให้ร้านอาหารเกาหลีได้รับความนิยมเพิ่มขึ้น การแอบแฝง
การขายและแนะนำสินค้าด้านเทคโนโลยี เช่น Samsung ให้
เป็นที่รู้จักไปทั่วโลก หรือในภาพยนตร์ไทยเรื่อง องค์บาก ทำให้
ชาวต่างชาติหันมาเรียนการต่อสู้ “มวยไทย” กันอย่างมากขึ้น

จะเห็นได้ว่าพัฒนาการทางความคิดของสังคมไทย
มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้อาจจะขึ้นอยู่กับปัจจัย
หลาย ๆ ประการ อาทิ เหตุการณ์การเมือง ยุคสมัย ความ
นิยม หรือ วิถีชีวิตการดำรงอยู่ของคนในชุมชนที่แปรเปลี่ยนไป
อย่างไรก็ตามบทสรุปข้อหนึ่งที่อาจสังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนคือ
ภาพยนตร์ไทยอยู่และเกี่ยวพันกับชีวิตคนไทยมานับตั้งแต่
พ.ศ. 2439 จวบจนกระทั่งปัจจุบัน ทั้งโดยทางตรงหรือทางอ้อม
และมีใช้เป็นเพียงสื่อสารมวลชนที่น่าเสนอแต่ความบันเทิง
เท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

[1] นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2538). *โขน, คาราวาน, น้ำเน่า และหนังไทย: ว่าด้วยเพลงภาษาและนาทานมหรสพ*. กรุงเทพฯ : มติชน.

[2] โอสถสภา. (2540). *หนังไทย*. กรุงเทพฯ : สามัคคี.

[3] รักคานต์ วิวัฒน์สินอุดม. (2545). *นักสร้าง สร้างหนังหนังสั้น*. กรุงเทพฯ : โครงการตำรา คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

[4] มูลนิธิหนังไทย. (2004). *10 คำถามกับอัญชลี ชัยวรพร นักเขียนรางวัลทิวทัศน์ภาพยนตร์และละครดีเด่นประจำปี 2543*. สืบค้นเมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2553, จาก <http://www.thaifilm.com>

[5] สุนทรพันธุ์ วีรวรรณ. (2548). *องค์บาก ในกระแสความนิยม*. นิตยสาร Position Magazine.